

Distansutbildningspodden: Att jobba med tillgänglighet på lärplattformar

Musikvinjett: Musik spelas.

Peder Tjäderborn: Genom att öka tillgängligheten till all digital offentlig service, så handlar det om att de som har olika typer av funktionsnedsättning kommer att kunna ta del av de här tjänsterna.

Mikael Andersson: En fråga som sysselsatt många lärosäten sedan början av 2019 har varit hur man ska tolka och tillämpa lagen om tillgänglighet i digital offentlig service - DOS-lagen. En speciell frågeställning har varit huruvida material i lärosätens lärplattformar omfattas av lagen eller inte. I somras lämnade Sveriges universitets- och högskoleförbund, SUHF, sina rekommendationer för hur lärosäten ska tolka lagen, och de rekommendationerna får stora konsekvenser för både lärare och lärosäten. Välkomna till Distansutbildningspodden från Universitets- och högskolerådet. Jag heter Mikael Andersson.

Musikvinjett: Musikvinjett spelas.

Mikael Andersson: I dag ska vi som sagt lyfta en fråga så mycket energi har lagts ner på, nämligen frågan om tillgänglighet till digitalt material på lärplattformar. Med oss i dag för att reda ut den här frågan har vi två representanter för SUHF:s arbetsgrupp för tolkning av DOS-lagen. Det är Peder Tjäderborn och Kristina Sundström. Välkomna till Distansutbildningspodden.

Kristina Sundström: Tack!

Peder Tjäderborn: Tack så mycket.

Mikael Andersson: Jag tänkte att ni får presentera er själva. Ska vi ta damerna här först, Kristina, du får börja.

Kristina Sundström: Ja, jag heter Kristina Sundström och jag arbetar som universitetsjurist på Linköpings universitet.

Peder Tjäderborn: Peder Tjäderborn heter jag och jag är enhetschef på Studentcentrum på Umeå universitet.

Mikael Andersson: Om vi börjar med en ren sakfråga då, så får du svara på den som jurist, Kristina. Vad är DOS-lagen? Vad syftar den till?

Kristina Sundström: DOS-lagen är en lag om digital service från statliga och kommunala myndigheter. Syftet är att webbplatser som tillhandahålls av sådana organisationer ska vara tillgängliga för alla, oavsett om de har en funktionsnedsättning eller inte.

Mikael Andersson: Så lagens tillämpningsområde är inte specifikt riktat för att förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar?

Kristina Sundström: Nej, utan den har en bredare, ett bredare take kan man säga.

Mikael Andersson: Det här uppdraget som ni fick då i den här arbetsgruppen? Peder - vad gick det ut på?

Peder Tjäderborn: Det var ett uppdrag som handlade om att vi skulle utreda om den här lagen, DOS-lagen, var tillämpbar på lärplattformar som lärosätena använder sig utav.

Mikael Andersson: Varför valde man ut specifikt lärplattformar? Var det en särskild utmaning med dem?

Peder Tjäderborn: Ja, det är ju så att plattformar är ju oerhört vanligt förekommande i undervisningen och ett väldigt viktigt verktyg för att få en högkvalitativ undervisning. Är det då så att man tvingas anpassa lärplattformarna så att de blir tillgängliga för alla personer, oavsett funktionsnedsättning? Då innebär det här en jättestor arbetsinsats förstås. Så därför är det högtintressant att utreda om lagen är tillämpbar på plattformen.

Mikael Andersson: Tillbaka till juridiken, Kristina. Vad är det lagen säger just om det här med tillgänglighet till webbplatser?

Kristina Sundström: DOS-lagen är som utgångspunkt teknikneutral. Det har varit ett syfte att den ska vara teknikneutral, men man kan inte hålla sig helt teknikneutral, då kommer då begreppet webbplatser in och då så finns det ju inte en enhetlig definition i juridiken av webbplatser, utan det finns en så kallad EN-standard. Men det är en slutsats som vi har kommit till i vår analys är att det är i princip är allt som kan nås med en webbläsare.

Mikael Andersson: Och eftersom de här lärplattformarna oftast nås via webbläsare så omfattas de också av lagen är konsekvensen?

Kristina Sundström: Ja.

Mikael Andersson: Säger lagen någonting särskilt hur man ska tolka det här uttrycket tillgänglighet?

Kristina Sundström: Nej, där finns det inte många exempel. Det har varit väldigt mycket om textning, och det är inte alls på den detaljnivå, hur det ska genomföras.

Mikael Andersson: Utan det är rent generellt att allt material ska göras tillgängligt för alla parter.

Kristina Sundström: Ja.

Peder Tjäderborn: Jag skulle vilja lägga till där, om jag får bryta in lite. Det handlar ju om att genom att öka tillgängligheten till all digital offentlig service som finns på webbplatser. Det handlar om att de som har olika typer av funktionsnedsättning, eller egentligen alla typer av funktionsnedsättning, för det är ett antal som är uppräknade i förarbetena. Då kommer ju de här människorna att kunna ta del av de här tjänsterna och vara likvärdiga användare av tjänsterna på samma sätt som den som då inte har en funktionsnedsättning. Så det handlar om att utjämna förutsättningarna för alla medborgare att kunna ta del av offentlig service.

Mikael Andersson: När ni har jobbat med det här, så när man läser i era rekommendationer, så ser man att det är inte bara DOS-lagen som har påverkat era ställningstagande och er rekommendation, utan det är andra regler och bestämmelser också, Peder. Vilka är det som ni har tagit hänsyn till där?

Peder Tjäderborn: Ja, bland annat så är det diskrimineringslagen. Men det finns också en förordning om statliga myndigheters arbete med tillgänglighetsanpassning. Det finns även skrivningar i regeringsformen och det finns ett antal olika både förordningar och författningar av olika slag som på något sätt berör den här frågan om tillgänglighet för medborgare i samhället. Det som är skillnaden egentligen är att de andra lagstiftningarna är ofta reaktiva. Om vi tittar på diskrimineringslagen så är det nästan i det skedet som det uppstår en diskriminering som lagen kan användas och tillämpas, medan DOS-lagen ställer krav på myndigheternas proaktiva arbete. Det är, som vi skriver också i den här rekommendationen, svårt att bara lyfta ut den här lagen ur sin kontext, utan man måste ta övrig lagstiftning och även andra konventioner som Sverige har förbundit sig att följa och väga in allt det här så att det blir ett helhetsgrepp. Annars blir det väldigt svårt att på något sätt lägga någon tyngd bakom en tolkning av DOS-lagen.

Mikael Andersson: När man har hört, och då tänker inte bara på lärosäten, utan många organisationer som har jobbat med frågan, så jobbar man väldigt mycket med de undantag som finns i den här lagen. Så vad ryms inom det? Då ställer jag frågan till dig Kristina, vilka är de här undantagen? När gäller inte DOS-lagen?

Kristina Sundström: Ett undantag som, framför allt i förhållande till lärplattformar, är det plattformar som inte offentliggjorts före den tjugotredje september 2019 omfattas då inte. De är undantagna i lagen tills de genomgår en ingripande uppdatering. Sedan finns det ju att man kan åberopa att det är oskäligt betungande, framför allt de begreppen som har stått i fokus. Kanske inte så mycket i det vi tittat på, men i de remissvar som vi har fått också.

Mikael Andersson: Det har också förekommit några resonemang om huruvida det är öppna webbplatser eller slutna - att man måste säga logga in på de. Hur fungerar det rekvisitet?

Kristina Sundström: Ja, den slutsatsen vi har landat i är ju att sådana här lärplattformar är externa sidor och att man loggar in, och att de kraven som ställs på den typen av sidor att det ska inte bara vara att man t.ex. loggar in med sitt BankID, utan det ska ställas ett krav på att man har någon ytterligare behörighet för att komma in. I det här fallet så är det oftast att man är antagen på en kurs vid det aktuella lärosätet.

Mikael Andersson: Så att det ska vara en extern webbplats, och den måste vara publicerad efter det datumet. Då är DOS-lagen giltig.

Kristina Sundström: Nej, alltså att den är extern är inte ett krav om man säger, utan för att de som inte är externa omfattas redan av lagen ska man säga.

Mikael Andersson: Om man loggar in på det här? Då måste det vara i kombination med att denne är yngre då för att den ska vara giltig, eller hur? Hur fungerar det att få reglerna ihop? De två rekvisiten.

Kristina Sundström: Alla som är äldre, eller extranät, omfattas av lagen, men är de publicerade före detta datumet omfattas de av det här undantaget.

Mikael Andersson: Och i er bedömning som ni har gjort tillsammans med den här myndigheten, Digg, definierar ni lärplattformar som externa webbplatser.

Kristina Sundström: Ja, extranät.

Mikael Andersson: Extranät, ja precis.

Musikvinjett: Musikvinjett spelas

Mikael Andersson: Ska ni berätta lite om vad ni kom fram till i arbetet här?

Peder Tjäderborn: Vi kom fram till att den här DOS-lagen är tillämpbar på lärplattformar om de är publicerade efter den 23 september 2019. Och vi insåg också att det här kommer ju att kräva ganska mycket arbete från lärosätenas sida. Så vi rekommenderade då att man skulle, fastän man inte stod i färd att låta lärplattformen genomgå en större förändring, så skrev vi ändå att man skulle börja arbetet med att anpassa lärplattformens innehåll så att den följer lagstiftningen den stund man då inte längre åberopar undantaget. Vi hade även med några exempel på hur man kan arbeta med det här anpassningsarbetet och hur det kan underlättas. Sen har ju alla lärosäten väldigt specifika förhållanden. Alla kanske inte arbetar på samma sätt, så det blir ju ändå upp till varje lärosäte att göra bedömningen när arbetet ska starta. Men svaret på frågan är ju egentligen att lärplattformar omfattas, det är grunden utav lagstiftningen.

Mikael Andersson: Om man följer er rekommendation och gör den här tolkningen. Vilka blir de praktiska konsekvenserna för ett lärosäte till exempel?

Peder Tjäderborn: De praktiska konsekvenserna blir ju att lärarna måste helt enkelt se till att man undertextar de inspelade föreläsningar som man lägger upp på lärplattformarna. Bland annat är det det, och det i sig är ett ganska tidsödande arbete att se till att textfilerna blir korrekta. Beroende på vilket verktyg man använder så får man då lägga ner olika mycket tid. Det här har ju varit en fråga som har varit uppe internt på Umeå universitet. Det har diskuterats hur ska vi få tid med det här? Och svaret är egentligen att det är ju faktiskt någonting som lärosätena själva, inte bara Umeå universitet, utan alla lärosäten måste rigga för att det finns utrymme i lärarnas tjänster för det här på något sätt, alternativt att man löser det genom att ta in en extern arbetskraft. En student som får sitta och redigera det inspelade materialet eller så innan det publiceras. Med det sagt vill jag också flagga för att det finns ju en problematik som egentligen är ännu större, och det är ju syntolkningsproblematiken. Det finns ju verktyg på marknaden för någotsånär automatiserad undertextning i samband med inspelning. Men vid den här problematiken med att göra syntolkning är ju ingenting som man egentligen kan göra automatiserat, utan det måste ju vara en person som skriver ett syntolkningsmanus, alternativt att läraren får beskriva det som finns på den bild som han eller hon visar, vilket i sig kan vara komplicerat beroende på vad det är för typ av bild som man försöker beskriva. Men det ställer väldigt stora krav på förberedelse och eftertanke när man ska göra syntolkningsarbetet som egentligen kanske är mer omfattande än undertextningen. Så det som vi har fört fram är ju att man måste hålla sig uppdaterad med utvecklingen av de verktyg som finns för undertexter, åtminstone så att man kan dra nytta av den teknikutveckling som sker.

Mikael Andersson: Har ni fått några reaktioner på den här rapporten från lärosäten? Ni har väl haft den här ute på remiss misstänker jag.

Kristina Sundström: Vi fick naturligtvis in en hel del remissvar. De kunde naturligtvis innehålla många olika saker, men man kan se att det fanns några teman som återkom, varav just den som Peder var inne på, att det är resurskrävande att genomföra det här. Det var det många som framförde, så på ett sätt beaktade vi det i vår rekommendation på så vis att vi tänker att alla ska försöka komma igång och börja implementera det här arbetet. Annat som var återkommande var just det här med tillfälliga undantag, att det var betydelsefullt när man hade infört sin lärplattform, att det var många som tyckte att det skulle förtydligas. Sedan var det önskemål om att utveckla begrepp om oskäligt betungande och det som du var inne på tidigare med begreppet webbplats, vad det egentligen betyder. Sedan så var det här som vi har med på slutet som är både handfasta tips, både de som verkligen uppskattade dem, medan en del tyckte att det var lämpligare att man får bestämma själv hur man ska lösa den här utmaningen. Slutligen, en återkommande fråga var också just hur Diggs inflytande eller de kontakter vi hade haft med Digg och deras tolkning. Det är inte givet att en tillsynsmyndighet ska vara involverad i hur man ska tolka lagen, utan det kan man göra. Men samtidigt i det här fallet är det en ganska bred lag som vi tittar på och ett väldigt specifikt område så kan det vara lämpligt att få vägledning från tillsynsmyndigheten också.

Mikael Andersson: Jag förstår att många upplever det här som betungande. Jag tänkte mer på ett filosofiskt plan. Finns det inte en risk att man börjar i den änden, att man letar framför allt efter hur man ska slippa göra det här och glömmer bort vad egentligen syftet är? Det är ju faktiskt en tillgänglighetsfråga, det finns ju ett högre syfte som motiverar de här insatserna också.

Peder Tjäderborn: Absolut. Vi människor som när vi ställs inför någonting nytt - om vi vill fortsätta det filosofiska resonemanget. När vi ställs inför någonting nytt så har vi en väldigt väl utvecklad förmåga att fokusera på problemen. I stället för att försöka fundera på hur ska vi lösa det här problemet? Det möter vi egentligen dagligen. Under hela tiden som vi har jobbat med det interna projektet på Umeå universitet så har jag också stött på precis samma reaktioner. "Detta kan vi inte. Det här vet vi ingenting om" och då försöker man hitta de här undantagen. Det allvarligaste tycker jag har varit när man har hört att man överväger att plocka bort inspelat material från lärplattformarna, för då blir det ju en kvalitetssänkning i stället för, som jag vill se det, kvalitetsökning av undervisningen. Men det där är ju en reaktion utifrån kanske bristande kunskap om vilka verktyg som finns för att faktiskt leva upp till lagen om offentlig service.

Kristina Sundström: Jag skulle också säga att en insikt som vi också gjort under det här projektet, är att vilken stor tillgång det här arbetet även gör för dem som inte har någon särskild funktionsnedsättning, utan att det blir enklare för en väldigt stor grupp att ta till sig t.ex. informationen som finns i utbildningsmaterialet. Och det är ju en stor vinst för en mycket större grupp.

Mikael Andersson: Intressant att du säger det, för det är en erfarenhet som man har från olika typer av utvecklingsprojekt inom distansutbildning också, att de projekt som mer specifikt vill göra något så att det förbättrar för personer med funktionsnedsättning, så är det nästan uteslutande så att det är inte bara den gruppen som drar nytta av det här, utan det blir bättre för alla när man har tänkt igenom lite olika förutsättningar. Ni kom ju med rekommendation nu i somras - har ni sett att vissa lärosäten har kommit igång och arbetat mer med den här frågan?

Peder Tjäderborn: Jag har haft kontakter med några lärosäten, KTH bland annat, och naturligtvis mitt eget lärosäte också, som har börjat jobba med den här frågan. Och Umeå universitet har just slutfört ett projekt där vi tog fram både verktyg, men även tydliggjorde ansvaret och rollfördelning internt. Men KTH som sagt, Umeå universitet. Malmö universitet har också kommit igång med detta. Och Lunds universitet har kommit i gång med det. Jo, men det är ganska spritt. Det finns flera lärosäten som har påbörjat sitt arbete under våren kan man säga.

Mikael Andersson: Skulle du säga att bilden är att har man väl tagit tag och börjar jobba med den här frågan så mildras chocken. Den initiala chocken när man ser att det är möjligt att göra det här i alla fall?

Peder Tjäderborn: Ja, det skulle jag vilja säga att det är. Man tränger in i problematiken och problematiken blir lite tydligare, och därmed så börjar man ju också fundera på vilka lösningar som vi kan hitta för att hantera det här problemet. Det är väl en naturlig del i arbetsgången.

Mikael Andersson: En fråga som tror många lärare ställer sig är ju att klarar man av det här och man, om man ska säga, tycker att det har varit lite krångligt tidigare att lägga upp material på lärplattformen om man inte är så teknisk och så vidare. Är det här ett ännu större steg nu eller är det här teknik som man kan använda som är hanterbar?

Peder Tjäderborn: Det beror ju alldeles på vilken teknisk lösning, om vi nu talar om undertextning till exempel, beror det ju på vilken teknik man väljer. Men jag vet inte hur pass explicit vi kan vara med olika typer av leverantörer, men på Umeå universitet har vi valt Kaltura reach och en modul som de tillhandahåller för undertextning. Det tror jag är en ganska vanlig lösning, men även Microsoft jobbar ju också hårt i sin tjänst som heter Stream med automatiserad undertextning. Nu vet jag i våras hade de inte kommit med den svenska, alltså svenska som intalat språk, undertextat språk, men de torde även som andra jobba med att kunna erbjuda svenska. Sen är det ju alltid så att på lärosätena måste man ju göra ett arbete för att sprida kunskapen om de här verktygen, så är ju det. Jag tror inte att det är särskilt många som själva kommer att leta. Man måste ha en organisation omkring den här verktygshantering och kompetensutveckling om hur man använder verktygen.

Mikael Andersson: Men det kan vara så att en lösning kan vara att lärosätet har särskilda resurser som tar hand om olika typer av material och gör den här tillgänglighetsanpassningen.

Peder Tjäderborn: Det beror helt på hur man väljer att lösa det. Antingen så låter man ju lärarna själva då man helt enkelt sätter verktyget i händerna på lärarna, ger dem en utbildning för hur man ska hantera det här verktyget och sen får lärarna lösa det här. Men det kan ju vara också så att man hittar andra lösningar för det. Som lärare borde det nog vara ett intresse att få ha kontroll över sitt undervisningsmaterial till alla delar och kanske inte lämnar ifrån sig det till någon annan för att slutföra de sista detaljerna. Det är detaljerna som brukar vara viktigast.

Mikael Andersson: En sista fråga är finns det någonstans man kan vända sig för att få råd och stöd för hur man kan arbeta just med tillgänglighetsanpassning? Ni har ju en lista i era rekommendationer, till exempel. Finns det något där man kan få lite mer handfast stöd i det här arbetet?

Peder Tjäderborn: Jag kan inte på rak arm svara på det, men jag skulle bli väldigt förvånad om inte det här blir en del i det universitetspedagogiska uppdraget på de enheter som har det. Där måste man utveckla sin kompetens och sedan sprida det vidare, de blir en slags kunskapsbank.

Kristina Sundström: Det har ju varit en önskan också i dessa remissvar, att man ska ha fortsatt samverkan på det här området.

Mikael Andersson: Ja, det låter som att det är i alla fall ett område som vi får lyfta flera gånger i det här uppdraget, som UHR har just nu, det här med stöd för utveckling av distansutbildning. Men med det så kan vi konstatera att det nu finns den här lagen och nu finns de här rekommendationerna. Det finns i alla fall en vägledning om hur man kan arbeta med de här sakerna, så jag får tacka så jättemycket, Peder och Kristina, för att ni tog er tid att vara med här i Distansutbildningspodden. Tack så mycket!

Peder Tjäderborn: Tackar!

Musikvinjett: Musik spelas